

Székely Tünde – Dániel Botond – Talpas Botond

Erdélyi magyar doktorandusz hallgatók életpálya vizsgálata¹

1. A magyar nyelvű felsőoktatás intézményei Romániában, különös tekintettel a magyar nyelvű doktori képzésre

Az 1990-es évek elejétől kezdődően, egyre több szakon lehet magyar nyelven tanulni, ami a folyamatos fejlődésnek, illetve intézményépítésnek köszönhető.

A 2011-ben életbe lépett oktatási jogszabály szerint Romániában jelenleg három állami egyetem minősül „multikulturális” egyetemnek (a Babeş-Bolyai Tudományegyetem, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem és a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem). A jelző azt jelenti, hogy az államnyelv mellett kisebbségi nyelveken is lehet tanulni az intézmény falai között.²

A kolozsvári székhelyű Babeş-Bolyai Tudományegyetem keretében magyar és német tagozat működik, ahol értelemszerűen magyar és német nyelven lehet tanulni, illetve néhány kar esetében francia és/vagy angol nyelvű képzési lehetőség is van. Az intézményben 21 karon szerveznek részben vagy teljes mértékben magyar nyelvű képzést, 77 szakon az alapképzésben, 32 szakon a mesterképzésben.³ Doktori tanulmányo-

¹ A kutatás erdélyi régióban való megvalósítását a Magyar Tudományos Akadémia Határon Túli Magyar Tudományosságért Elnöki Bizottsága, illetve az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatta, amelyért ezúton szeretnénk köszönetünket kifejezni. Az adatok feldolgozásában nyújtott segítségért Herman Gábornak és Bartha Richardnak tartozunk köszönettel.

² A multikulturális egyetemek a 2011/1. számú Nemzeti Oktatási Törvényben (Legea Educatiei Nationale) vannak nevesítve. A törvény (román nyelven) elérhető itt a Romániai Magyar Doktorandusok és Fiatal Kutatók Szövetségének honlapján, itt: http://rodosz.ro/Legea_Educatiei_Nationale.pdf. Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

³ Forrás: a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Tagozatának hivatalos honlapja: <http://www.ubbcluj.ro/hu/despre/>. Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

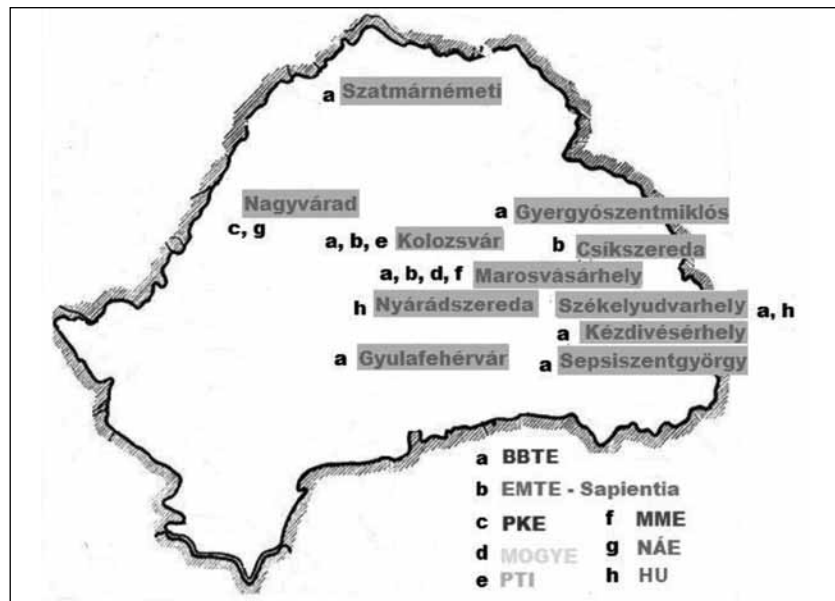
kat magyar nyelven a Hungarológia, a Filozófia, „Ecumene” Teológiai, a Történelemtudományi és a Kémia Doktori Iskolákban lehet folytatni.⁴ A Hungarológia Doktori Iskola 2011-es alapítása óta kínál magyar nyelvű képzési lehetőséget, azonban magyar nyelvű doktori tanulmányok végzésére a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának keretében, ahol maga a Hungarológia Doktori Iskola működik, már 1989 előtt volt lehetőség. A 2011/1. sz. Nemzeti Oktatási Törvény életbe lépéséig a romániai doktori képzés tutoriális jelleggel működött, vagyis nem szerveződött doktori iskolákba.⁵ A Filozófia Doktori Iskolában 2011 óta, a Történelemtudományi Doktori Iskolában 2012 óta, az „Ecumene” Teológia Doktori Iskolában 2011 óta, és a Kémia Doktori Iskolában a 2013/2014-es tanévtől kezdődően lehet magyarul tanulni. Ezekben a doktori iskolákban magyar nyelvű disszertáció írására is van lehetőség. Néhány más doktori iskolában is lehet részben vagy egészben magyar nyelvű doktori képzésben részesülni, ez a lehetőség a doktori iskolában tanító tanároktól függ. A 2011/1 sz. Nemzeti Oktatási Törvény rendelkezései alapján⁶ lehetőség van arra, hogy nem csak román, hanem más nyelven is megtörténhet a doktori disszertáció védelme. Ennek következményeképpen jellemző, hogy egyre több doktori iskolában lehet magyar nyelvű disszertációt írni, így például 2012 novemberében magyar nyelven írt doktori disszertáció megvédésére került sor a Történelemtudományi Doktori Iskolában is.

⁴ Ugyanakkor az 1989 és 2011 közötti időszakban is volt lehetőség a BBTE keretében magyar nyelvű disszertációk védelmére. Ezt az igényt a doktorandusznak külön kérral kellett jelezni a doktori témavezetője és az Egyetemi Doktori Tanács felé. Ilyen módon több doktorandusznak is lehetősége volt magyar nyelven írni doktori disszertációját és annak magyar nyelven történő védelmére is a jelzett időszakban.

⁵ A romániai doktori képzést formai szempontból, vagyis a tutoriális jellegű képzésről az egyes doktori iskolák keretében szervezett képzésre a 2011/1. sz. Nemzeti Oktatási Törvény alakította át.

⁶ A felsőoktatás mindhárom ciklusában (alapképzés, magszteri képzés, doktori képzés) lehetőség van kisebbségi nyelven tanulni. a törvény a 135. illetve a 164. számú cikkelyben rendelkezik a magyar nyelven végezhető doktori képzés, és a magyar nyelvű doktori disszertációírás lehetőségéről. Forrás: Nemzeti Oktatási Törvény, törvény (román nyelven) elérhető itt a Romániai Magyar Doktorandusok és Fiatal Kutatók Szövetségének honlapján, itt: http://rodosz.ro/Legea_Educatiei_Nationale.pdf. Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

1. térkép. Erdélyi magyar felsőoktatási helyszínek

A Babeş-Bolyai Tudományegyetem (BBTE) a romániai legfelsőbb, kutatóegyetemi minősítést tavaly kapta meg. A felsőoktatási intézmények jogi kereteit a 2011/1. sz. Nemzeti Oktatási Törvény 193. cikkelye szabályozza⁷. A BBTE az egyes szakok rangsorában is általában a legmagasabb („A” jellel ellátott) besorolással bír.⁸

Másodikként a Marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Egyetemet (MOGYE) említi a 2011-ben elfogadott oktatási törvény multikulturális egyetemenként. A MOGYE keretében részben magyar nyelven is zajlik az oktatás, illetve a magyar nemzetiségű hallgatók számára külön felvételi helyek vannak fenntartva. A részben magyar nyelv-

⁷ Forrás: Nemzeti Oktatási Törvény, törvény (román nyelven) elérhető itt a Romániai Magyar Doktorandusok és Fialat Kutatók Szövetségének honlapján, itt: http://rodosz.ro/Legea_Educatiei_Nationale.pdf. Letöltés ideje: 2013. október 14.

⁸ Forrás: a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Tagozatának hivatalos honlapja: <http://www.ubbcluj.ro/hu/despre/> Letöltés ideje: 2013. augusztus 14. Illetve sajtócikk: <http://www.bitfm.ro/stiri/clasamentul-universitatilor-din-romania-realizat-dupa-stan-darde-europene-toate-universitatile-> Letöltés ideje: 2013. október 14.

ven zajló képzés keretében az elméleti tárgyakat magyarul, a gyakorlati tárgyakat pedig román nyelven sajátítják el a hallgatók. A MOGYE-n magyar nyelven doktori tanulmányok végzésére nincs lehetőség,⁹ ennek ellenére jelen pillanatban jelentős számú magyar nemzetiségű hallgató vesz részt a MOGYE doktori képzéseiben (1. táblázat).

A harmadik multikulturálisként megnevezett egyetem a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem. Az intézményben lehetőség van magyar nyelven tanulni, mind az alapképzésben, mind a mesterképzésben. Magyar nyelvű doktori disszertáció elkészítésére és annak magyar nyelven való megvédésére is nyílik mód, magyar vezetőtanárral.¹⁰

Nem multikulturális egyetem a Bukaresti Egyetem, de ennek keretében működik Hungarológia szakirány, az alapképzéstől a doktori képzésig, ahol magyar nyelven történik az oktatás.¹¹

Továbbá a Nagyvárad Egyetemen folyik még magyar nyelvű képzés, pedagógia szakirányon, az alapképzés szintjén.¹²

Az itt felsorolt képzéseken kívül még a BBTE kihelyezett tagozatain zajlik magyar nyelvű oktatás a következő helyszíneken: Szatmárnémeti, Székelyudvarhely, Gyergyószentmiklós, Sepsiszentgyörgy, illetve Kézdivásárhely.¹³

A 2011-ben elfogadott oktatási törvény először említi a magyar nyelven történő doktori fokozatszerzés lehetőségét. A Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem keretében erre már több éve lehetőség volt, amennyiben erre igénye volt a doktorandusz hallgatónak.

⁹ Doktori Iskolák a MOGYE keretében, forrás: a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem hivatalos honlapja: <http://www.umftgm.ro/doctorat/scoala-doctorala.html> Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

¹⁰ Doktori képzés a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem keretében. Forrás: a MME hivatalos honlapja: <http://www.uat.ro/hu/doktori-iskola.html> Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

¹¹ Forrás: a Bukaresti Egyetem hivatalos honlapja: http://www.unibuc.ro/depts/limbi/hungarologie_studii_iudaice_si_rromani/ Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

¹² Forrás: a Nagyvárad Egyetem Társadalom- és Humántudományi Karának hivatalos honlapja: <http://www.socioumane.ro/> Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

¹³ Kihelyezett tagozatok a BBTE keretén belül. Forrás: a Babeş-Bolyai Tudományegyetem hivatalos honlapja: <http://extensii.ubbcluj.ro/> Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

A Romániában működő, nem állami felsőoktatási intézmények közül három egyetemen zajlik magyar nyelvű képzés. Elsősorban a kolozsvári székhelyű Protestáns Teológia Intézet¹⁴ kell megemlítenünk, amelynek keretében (a 17. századtól) folyamatosan zajlik a magyar nyelvű protestáns teológusok képzése. Doktori képzésre ennek keretében nem kerül sor, hanem azok a lelkészek, akik számára fontos a doktori fokozat megszerzése, részben a BBTE Református Tanárképző Kara keretében működő doktori iskolájában, részben pedig a Debreceni Egyetem Református Hittudományi Karának doktori iskoláiban folytathatják tanulmányaikat.

A Partiumi Keresztény Egyetem (PKE), a Sulyok István Református Főiskola jogutóda. Ez utóbbi 1995-ben vált ki a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetből.¹⁵ A PKE Romániában magánegyetemként működik, magyar állami fenntartású intézmény, nagyváradi székhellyel. 2008. szeptember 30-án szerezte meg az intézményi állami akkreditációt.¹⁶ A következő tanévtől kezdődően a PKE elindított az alapképzés mellett három mesterképzést is,¹⁷ jelen pillanatban pedig tíz szakirányon zajlik mesterképzés.¹⁸ A PKE keretében mind az alapképzés, mind a magiszteri képzés magyar nyelven zajlik, kivételt képeznek az idegen nyelvek és irodalom szakirányú képzések. A PKE keretében doktori képzés nem létezik, doktori iskola létrehozására addig nem is kerülhet sor, amíg a nemrég elindított mesterképzések végleges állami akkreditációja meg nem történik.

A 2000-es évek elején Magyarország egy magyar nyelvű felsőoktatási intézményt alapított Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem (Sapientia – EMTE) néven, amely a romániai besorolás szerint magánegyetemként működik. A Sapientia – EMTE-nek négy kara van és három helyszínen

¹⁴ A Protestáns Teológiai Intézet hivatalos honlapja: <http://www.proteo.hu/> Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

¹⁵ Forrás: A Partiumi Keresztény Egyetem hivatalos honlapja: <http://partium.ro/main.php?l=hu&mn=0.3>. Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

¹⁶ A PKE története. Forrás: A Partiumi Keresztény Egyetem hivatalos honlapja: <http://www.partium.ro/hu/az-egyetem-tortenete> Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

¹⁷ A PKE története. Forrás: A Partiumi Keresztény Egyetem hivatalos honlapja: <http://www.partium.ro/hu/az-egyetem-tortenete> Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

¹⁸ Forrás: A Partiumi Keresztény Egyetem hivatalos honlapja: <http://www.partium.ro/hu/az-egyetem-tortenete> Letöltés ideje: 2013. augusztus 14.

(Kolozsváron, Marosvásárhelyen és Csíkszeredában két karral) működik. Az intézmény 2012. március 28-án kapta meg a végleges állami akkreditációt.¹⁹ A Sapientia keretében a képzések magyar nyelven zajlanak, kivételt képeznek a Csíkszeredában zajló román és idegennyelv-képzések,²⁰ illetve a Kolozsváron zajló jogászképzés. Ez utóbbi esetében a szaktantárgyak 40%-át román nyelven oktatják.²¹ A Sapientia – EMTE az állami akkreditációig kizárólag alapszintű képzés lebonyolítására volt jogosult, az állami akkreditáció megszerzése után megnyílt a lehetőség saját mesterszakok indítására is. Mindaddig az volt az általános gyakorlat, hogy magyarországi egyetemek és főiskolák (Budapesti Corvinus Egyetem, Gödöllői Szent István Egyetem, Budapesti Gazdasági Főiskola) kihelyezett mesterképzései zajlottak a Sapientia – EMTE-n.²² A 2013/2014-es tanévtől a Sapientia – EMTE 11 saját mesteri képzést indított el, mindhárom helyszínen lesz saját, nemzetközisített mesteri képzés.²³ Doktori iskolák indítására itt is, akárcsak a Partiumi Keresztény Egyetem esetében, csak a saját mesteri képzések állami akkreditációja után lesz lehetőség, ehhez azonban még néhány (pontosabban: 2+2) év szükséges.

Erdélyben további néhány felsőoktatási intézményben van magyar nyelvű képzésre lehetőség, amelyek magyarországi egyetemek és főiskolák székhelyen kívüli képzéseit jelentik. Marosvásárhelyen a Károli Gáspár Református Egyetem székhelyen kívüli képzése zajlik a Marosvásárhelyi Kántor-Tanítóképző Főiskolán,²⁴ Székelyudvarhelyen az Edutus Főiskola, a Budapesti Gazdasági Főiskola és a Győri Széchenyi István Egyetem indított

¹⁹ A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem hivatalos honlapja: <http://www.sapientia.ro/hu/akkreditacio> Letöltés ideje: 2013. augusztus 15.

²⁰ A Sapientia EMTE Gazdaság- és Humántudományok Karának hivatalos honlapja: <http://www.sapientia.ro/hu/karok/csikszereda/gazdasag-es-humantudomanyok-kar-csikszereda> Letöltés ideje: 2013. augusztus 15.

²¹ A Sapientia EMTE-n zajló jogászképzés honlapja: <http://jog.sapientia.ro/hu/szakleiras> Letöltés ideje: 2013. augusztus 15.

²² A Sapientia EMTE-n zajló mesterképzésről. Forrás: A Sapientia EMTE hivatalos honlapja: <http://www.sapientia.ro/hu/felveteli/mesterkepzes/magyarorszag-egyetemek-kihelyezett-mesteri-szakjai> Letöltés ideje: 2013. augusztus 15.

²³ U.o.

²⁴ A Marosvásárhelyi Kántor-Tanítóképző Főiskola hivatalos honlapja: <http://www.ktkf.ro/> Letöltés ideje: 2013. augusztus 15.

képzéseket,²⁵ illetve Nyárádszeredában az ideiglenes tanévig a Budapesti Corvinus Egyetem Kertész tudományi Karának kihelyezett képzése működött.²⁶

A romániai magyar felsőoktatás adatait a következő táblázatban összesítjük:

1. táblázat. A 2012/2013-as egyetemi év számokban²⁷

Intézmény	Oktatás helyszíne	BSc hallgatók	MSc hallgatók	Más (PhD)	Hallgatók összesen	Főállású oktatók összesen
Babeş-Bolyai Tudományegyetem (BBTE)	Kolozsvár és kihelyezett tagozatok magyar képzései (Gyergyószentmiklós, Kézdivásárhely, Marosvásárhely, Szatmárnémeti, Sepsiszentgyörgy)	4928	789	55	5772	326
Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem (EMTE)	Csíksereda, Kolozsvár, Marosvásárhely	1988	-	-	1988	187
Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem (MOGYE)	Marosvásárhely	1684	-	130	1814	132
Partiumi Keresztény Egyetem (PKE)	Nagyvárad	765	213	-	978	88
Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem (MME)	Marosvásárhely	131	49	49	229	30
Protestáns Teológiai Intézet (PTI)	Kolozsvár	139	-	-	139	15
Kihelyezett szakok	Marosvásárhely, Nyárádszereda, Székelyudvarhely, Csíksereda	308	302	5	615	-
Összesen					11 535	778

²⁵ Az Edutus Főiskola a Tatabányai Modern Üzleti Tudományok Főiskola jogutódja. A Székelyudvarhelyen zajló felsőoktatási képzés kínálat itt érhető el: <http://mutf.ro/#> Letöltés ideje: 2013. augusztus 15.

²⁶ A Budapesti Corvinus Egyetem Kertész tudományi Karának hivatalos honlapja: <http://www.uni-corvinus.hu/index.php?id=49881> Letöltés ideje: 2013. augusztus 15.

²⁷ Forrás: Tonk Márton: *Jelen és jövő az erdélyi magyar felsőoktatásban*, kézirat (2013 – A felsőoktatási intézmények által közölt adatok (adatközlés időpontja: 2012. november)

2. A romániai magyar nemzetiségű doktoranduszok – számokban

Az Aranymetszés 2013 – Kárpát-medencei magyar doktorandusz életpálya-vizsgálat során az erdélyi régiót illetően a 2013. január elejétől március elejéig elérhető on-line kérdőívet a célcsoport tagjai, azaz a Romániában vagy máshol tanuló erdélyi származású magyar nemzetiségű doktoranduszok közül 160 töltötte ki. Megjegyzendő azonban, hogy a romániai magyar doktoranduszok számát nem tudjuk pontosan megbecsülni, mivel erre vonatkozóan pontos statisztikai adatok nem, vagy csak részben állnak rendelkezésre, ezért szükséges a 2. táblázat kiegészítése több tekintetben is, amelyre a későbbiekben kerül sor.

2. táblázat. A romániai magyar felsőoktatási intézményhálózat magyar nyelvű doktori képzései (hallgatói létszámok)²⁸

Intézmény	Oktatás helyszíne	PhD hallgatók száma
Babeş-Bolyai Tudományegyetem	Kolozsvár	55 (magyar nyelvű képzésben részt vevők száma), illetve 245 (román nyelvű doktori képzésben részt vevők száma)
Sapientia EMTE	Csíksereda, Kolozsvár, Marosvásárhely	-
Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem	Marosvásárhely	130*
Partiumi Keresztény Egyetem	Nagyvárad	-
Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem	Marosvásárhely	49
Protestáns Teológiai Intézet	Kolozsvár	-
Bukaresti Egyetem	Bukarest	3-5
Kihelyezett képzés - Szent István Egyetem, Gödöllő	Csíksereda	5
Összesen		Max: 489 PhD hallgató az itt felsorolt felsőoktatási intézményekben

* A dőlt betűvel jelzett számok a szerzők kiegészítései, az eredeti táblázatban nem szerepelnek.

²⁸ Forrás: Tonk Márton: *Jelen és jövő az erdélyi magyar felsőoktatásban*, i.m.

Egyrészt a fenti számokat ki kell egészítenünk azokkal a romániai magyar doktoranduszokkal, akik a romániai felsőoktatásban végzik doktori tanulmányaikat, azonban az oktatás nyelve nem magyar, hanem román, vagy valamilyen idegen nyelv (pl. angol, német, francia). A romániai Oktatási Minisztérium rendelkezik egy adatbázissal, amelyben megtalálható minden doktorandusz, aki Romániában tanul. Az adatbázisban szerepel mind az 59 romániai egyetem. „Bár az adatbázis nemzetiségre vonatkozó adatokat nem tartalmaz, a nevek alapján 564 magyar nevű (nemzetiségű?) doktoranduszt találhatunk benne, a három multikulturális egyetemen kívül a doktori képzésben. A három multikulturális egyetemen pedig az adatbázisban nem a fenti táblázatban szereplő adatokat találtunk, vagyis: a Marosvásárhelyi Gyógyszerészeti- és Orvosi Egyetemen 127 magyar nevű doktoranduszt, a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen 35 magyar doktoranduszt, a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen 540 magyar nevű doktoranduszt.

Láthatjuk, hogy ami a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemet illeti, ott a hivatalos közlésben 49, ebben a statisztikában 35, vagyis arányaiban majdnem egyharmaddal kevesebb hallgató szerepel. Ami a BBTE-t illeti, ott az 540 magyar nevű hallgató talált, a hivatalos közlésben szereplő 300 hallgatóhoz képest, majdnem a kétszerese. Mivel a romániai doktoranduszok adatbázisban csak a nevek állnak rendelkezésre, így nem lehetünk teljesen biztosak, hogy minden magyar nevű doktorandusz magyar nemzetiségű is, így ezt a számot becslésnek tartjuk, és mivel a különböző módon kapott adatok nem megegyezők, ezért az adatokat fenntartásokkal kell kezelniük. A legtöbb (167) magyar nemzetiségű doktorandusz – a három multikulturális egyetemen kívül – a Kolozsvári Műszaki Egyetemen tanul. A Kolozsvári „Iuliu Hațieganu” Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen 44, a Kolozsvári Agrártudományi és Állatorvosi Egyetemen 42, a Nagyváradi Állami Egyetemen 41, a Bukaresti Egyetemen 37, a Brassói Transilvania Egyetemen 30, a Temesvári Nyugati Egyetemen 23, és a Temesvári Műszaki Egyetemen 22 magyar doktorandusz tanul feltételezéseink szerint.²⁹ Ezt

²⁹ Forrás: Doktoranduszok Romániában, adatbázis portál. A honlapot a romániai Oktatási Minisztérium működteti. <http://www.doctoranzi-romania.ro/SearchPage.aspx>. Letöltés ideje: 2013. október 15.

még ki kell egészíteni a magyarországi felsőoktatási intézményhálózatban tanuló doktoranduszok adataival, illetve a más országban tanuló, romániai magyar doktoranduszok számával is. Míg az előbbi vonatkozásában állnak rendelkezésre adataink, az utóbbiról semmilyen adattal nem rendelkezünk, így megint csak a becslés eszközével élhetünk.”

„Ahhoz, hogy a romániai magyar doktoranduszok teljes számát meghatározzuk, az itt szereplő adatokhoz – amely $489+564+210 = 1263$ doktoranduszt jelent – hozzá kell adnunk a Románián és Magyarországon kívüli országokban tanuló doktoranduszok számát is, amelyet kb. 50-100-ra becsülünk.”

3. táblázat. A magyarországi felsőoktatási intézményrendszerben PhD képzésben részt vevő román állampolgárok száma³⁰

Intézmény neve	Román állampolgárok száma
Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem	1
Budapesti Corvinus Egyetem	8
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	11
Debreceni Egyetem	33
Debreceni Református Hittudományi Egyetem	10
Eötvös Loránd Tudományegyetem	49
Károli Gáspár Református Egyetem	2
Közép-európai Egyetem	26
Magyar Képzőművészeti Egyetem	2
Miskolci Egyetem	1
Nyugat-magyarországi Egyetem	3
Pannon Egyetem	1
Pázmány Péter Katolikus Egyetem	5
Pécsi Tudományegyetem	19
Semmelweis Egyetem	6
Szegedi Tudományegyetem	17
Szent István Egyetem	16
Összesen	210

³⁰ Forrás: Oktatási Hivatal, 2012/2013-as tanév

3. A kutatás módszertana

Az on-line kérdőíves kutatás népszerűsítésére Erdélyben több módon került sor: egyrészt a Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar doktorátus-vezetőinek megkeresésével, akiket arra kértünk, hogy értesítsék a kutatásról a saját doktoranduszait. Másrészt több erdélyi, kiterjedt kapcsolati hálóval bíró szakmai szervezet közreműködésével, ugyanis megkerestük az Erdélyi Múzeum Egyesületet, az Erdélyi Magyar Tudományos Társaságot, illetve a Magyar Tudományos Akadémia Kolozsvári Akadémiai Bizottságát, hogy a kötelékükbe tartozó doktoranduszok számára szíveskedjenek eljuttatni a felhívást. Harmadrészt megkerestük személyes levélben a Magyar Tudományos Akadémia azon külső köztestületi tagjait, akik erdélyi kötődéssel bírnak, és elérhetőségük is megtalálható volt interneten, és arra kértük őket, hogy küldjék tovább a felhívást a doktoranduszoknak, akiket ők ismernek. Negyedrészt pedig a kutatás on-line bannere elérhető volt két hónapon keresztül a BBTE Magyar Tagozatának hivatalos honlapján, illetve a Transindex.ro internetes hírportálon. A kutatás népszerűsítésében fontos szerepe volt a közösségi médiaeszközöknek, főként a Facebooknak, ahol időről időre rendszeresen megjelentettük a felhívást a Romániai Magyar Doktoranduszok és Fial Kutatók (RODOSZ) Facebook-oldalán, illetve az ösztöndíjak.ro Facebook-oldalán is. A változatos népszerűsítési kampány ellenére azt kell mondanunk, hogy nagyon nehéz volt elérni a kutatás célcsoportját és a tervezettnél kevesebb romániai magyar doktorandusz töltötte ki a kérdőívet.

Az alábbiakban a válaszadó doktorandusz hallgatók jelenlegi elsődleges intézményi kötődését mutatjuk be:

4. táblázat. A válaszadó doktorandusz hallgatók intézményi kötődése

Felsőoktatási intézmény neve	Válaszadók száma (Romániai magyar doktorandusz-hallgatók száma)
Babeş-Bolyai Tudományegyetem	74
Debreceni Egyetem	12
Eötvös Loránd Tudományegyetem	9
Budapesti Corvinus Egyetem	7

Felsőoktatási intézmény neve	Válaszadók száma (Romániai magyar doktorandusz-hallgatók száma)
Szegedi Tudományegyetem	5
Pécsi Tudományegyetem	3
Brassói Transilvania Egyetem	2
Debreceni Református Hittudományi Egyetem	2
Képzőművészeti és Design Egyetem Kolozsvár	2
Nyugat-Magyarországi Egyetem	2
Andrássy Német Nyelvű Egyetem	1
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	1
Bukaresti Egyetem	1
Bukaresti Közgazdaságtudományi Akadémia	1
FMVB Temesvár	1
Hungarológiai Doktori Iskola	1
Iuliu Hatieganu Orvostudományi és Gyógyszerészeti Egyetem Kolozsvár	1
Kaposvári Egyetem	1
Kolozsvári Műszaki Egyetem	1
Károli Gáspár Református Egyetem	1
Leicesteri Egyetem	1
Miskolci Egyetem	1
Nemzeti Közszolgálati Egyetem	1
Pázmány Péter Katolikus Egyetem	1
Pécsi Tudományegyetem	1
Semmelweis Egyetem	1
Szent István Egyetem	1
Temesvári Nyugati Egyetem	1
Összesen:	160

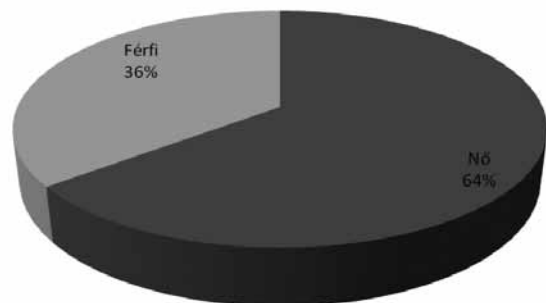
A fenti táblázat is egyértelműen alátámasztja azt, hogy a legtöbb romániai magyar doktoranduszhallgató a BBTE keretén folytatja doktori tanulmányait. A BBTE-t egyértelműen a magyarországi egyetemek követik, ennek két okát feltételezzük: a doktori képzésbe jelentkezők szeretnének különféle (szakmai vagy magánéleti okoknál fogva) Magyarországon doktorálni, a másik pedig, hogy bár Erdélyben, és az adott témakörben magyar nyelven szeretnének doktorálni, azt a szak-kínálat hiánya miatt nem tehetik meg, és ezért magyarországi felsőoktatási intézményekbe jelent-

keznek. . Ezt támasztják alá a következő adatok, amelyek arra vonatkoznak, hogy a BBTE után melyek a legnépszerűbb egyetemek válaszadóink között. Az első helyen a Debreceni Egyetemet kell megemlítenünk, 12 romániai magyar doktorandusz tanul itt. Ezt követi az ELTE 9, a Budapesti Corvinus Egyetem 7, majd a Szegedi Tudományegyetem 5 doktorandusszal. Az erdélyi magyarok a magyarországi egyetemi alapképzésben nagyon kis mértékben (kb. 2%) vannak jelen, (nem reprezentatív) adataink alapján ez az arány a doktori tanulmányoknál jelentősen megnövekszik.³¹

4. Szocio-demográfiai adatok

A kérdőívet 57 férfi és 103 nő töltötte ki. Ez jelentheti a felsőoktatásban részt vevők „elnőiesedését” is, ugyanakkor a nők magasabb válaszadói hajlandóságáról is árulkodhat. Lévén, hogy a célcsoport pontos adatait a nemi eloszlás tekintetében nem ismerjük, mindkét magyarázatnak ugyanakkora jelentőséget tulajdonítunk.

1. ábra. A válaszadók nemi megoszlása

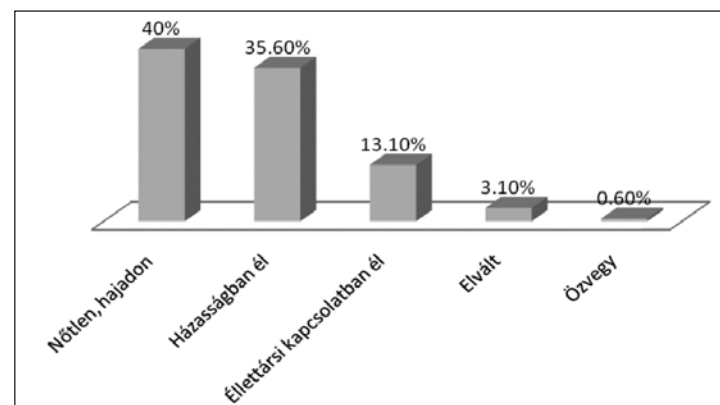

³¹ vö. Berács József – Malota Erzsébet: Megéri hozzánk jönni tanulni? Külföldi hallgatók Magyarországon. *Educatio*, 2011/2. sz., 233-234. Forrás: Országos Széchenyi Könyvtár Elektronikus adatbázis: http://epa.oszk.hu/01500/01551/00056/pdf/educa-tio_EPA01551_2011-02-tan7.pdf, Letöltés ideje: 2013. október 15.

A válaszadók átlagos életkora 31,6 év. Öt éves periódusokban számolva, a legnépesebb korcsoport az 1981-1985 közötti korosztály, amelybe 64 fő tartozik, a következő az 1986-1989 közötti korosztály 41 fővel, majd ezt az 1976-1980 között születettek követik, 30 fővel. Ha az első két csoport adatait összeadjuk, ebből látható, hogy a válaszadók jó kétharmada a 24-32 éves korosztályhoz tartozik. Itt láthatjuk azt, hogy jellemző az egyre fiatalabb korosztály belépése is a doktori képzésbe, ugyanakkor ez a tanulási szakasz általános meghosszabbodását is jelezheti.

A korhoz szorosan kapcsolható a válaszadók családi állapota is, amely teljes mértékben tükrözi a korosztályi jellegzetességeket. Legnagyobb arányban találjuk a nőtleneket és hajadonokat (40%), a válaszadók egyharmada házasságban, további 13,1%-a pedig élettársi kapcsolatban él. A fennmaradó alig 5% családi állapota elvált vagy özvegy. A válaszadók enyhe többsége, ún. „élettársi kapcsolatban” vagy házasságban, vagyis stabil párkapcsolatban él.

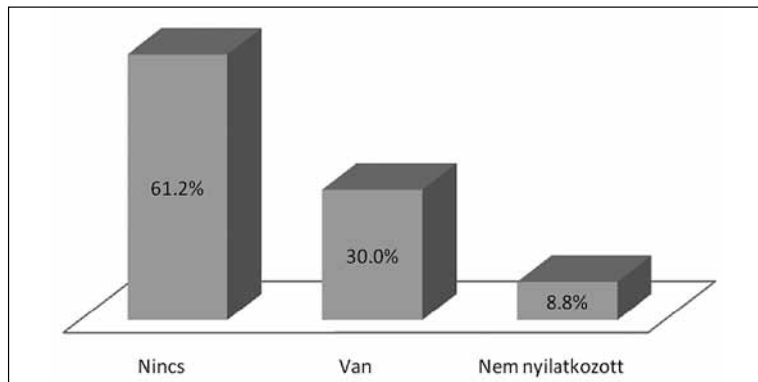
2. ábra. Családi állapot

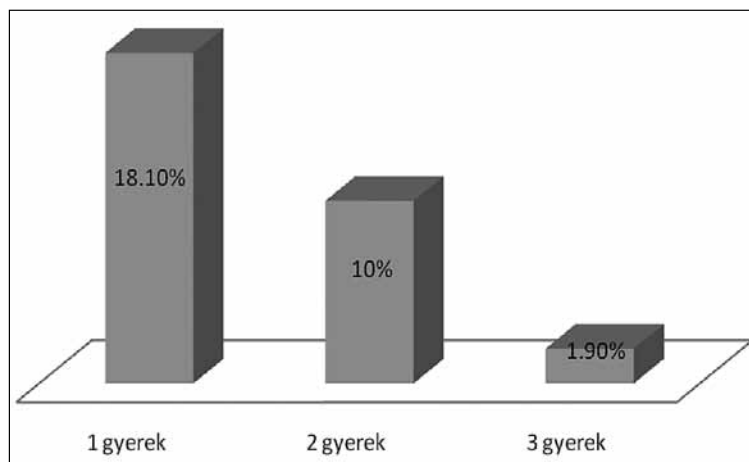
2008-ban egy, az erdélyi magyar fiatalok körében végzett kutatás³² szerint a megkérdezettek 37,7%-ának volt gyermeke. A mi esetünkben ez az arány 30%, amely nem tér el jelentősen az előző adatoktól.

³² Kiss Tamás – Barna Gergő – Sólyom Zsuzsa: *Erdélyi Magyar Fiatalok 2008*, Műhelytani tanulmányok a romániai kisebbségekről sorozat. Romániai Kisebbségkutató Inté-

3. ábra. Van-e gyermeke?

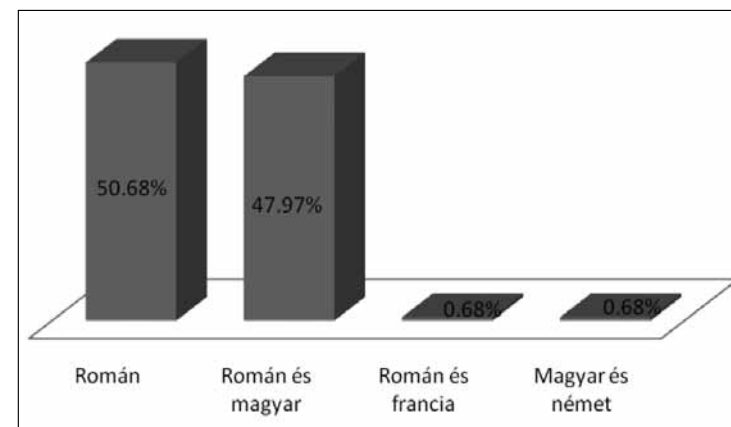

4. ábra. Hány gyereke van?

Az 5. számú ábrán követhető, hogy a válaszadók több mint fele rendelkezik csak román állampolgársággal, és majdnem fele rendelkezik a román és a magyar állampolgársággal egyszerre.

5. ábra. Állampolgárság

A szülők iskolai végzettségének mindig fontos hatása van a következő generáció felsőoktatásba való bekerülésére. A következőkben az apa és az anya legmagasabb iskolai végzettségét mutatjuk be.

5. táblázat. A szülők legmagasabb iskolai végzettsége

Iskolai végzettség	Apa		Anya	
	Esetszám	Arány	Esetszám	Arány
Tudományos fokozat (PhD, vagy ennél magasabb fokozat)	5	3,4%	2	1,3%
Egyetem	45	20,8%	37	24,2%
Főiskola	13	8,9%	12	7,8%
Posztliceális	23	15,8%	26	17,0%
Elméleti líceum	15	10,3%	30	19,6%
Szakközépiskola	14	9,6%	21	13,7%
Szaktunókészítő, szakiskola	20	13,7%	11	7,2%
Nyolc általános iskolai osztály vagy kevesebb	11	7,5%	14	9,2%
Összesen	146	100%	153	100%

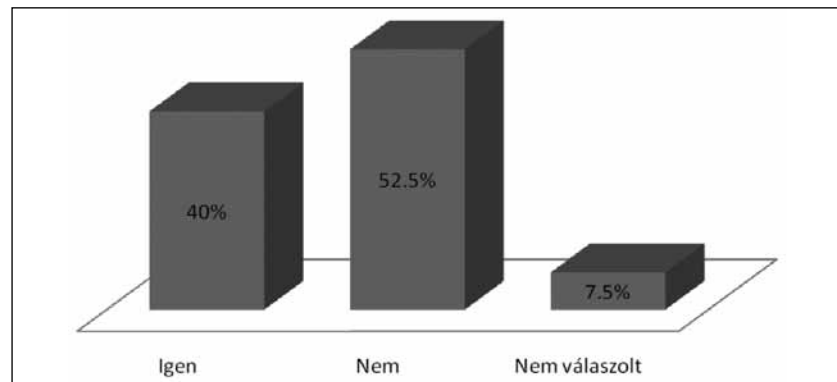
Az apák legnagyobb arányban – egyötöd részt – egyetemi végzettséggel rendelkeznek, 3% rendelkezik doktori fokozattal. A skálán lefelé haladva, főiskolai végzettséggel az apák kevesebb mint tíz százaléka rendelkezik, posztliceális végzettséggel majdnem 16%-uk, elméleti líceumot

végeztek 10%-ban, szakközépiskolát valamivel kisebb arányban, szakmunkásképzőt vagy szakiskolát 13,7% végzett, nyolc általánossal vagy annál alacsonyabb végzettséggel az apák 7,5%-a rendelkezik.

Az anyák – az apákhoz hasonlóan – legmagasabb arányban felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, 1,3%-uk rendelkezik doktori fokozattal. Az anyák majdnem 8%-a rendelkezik főiskolai végzettséggel, posztliceummal 17%, elméleti líceummal egyötödük – az apákhoz képest ez kétszer akkora arány. Szakközépiskolát 13%-ban, szakmunkásképzőt vagy szakiskolát 7,2%-ban végeztek – ez arányaiban csak fele az apák hasonló végzettségének. Nyolc általánossal vagy annál kevesebbel az anyák 10%-a rendelkezik.

A válaszadóktól megkérdeztük, hogy doktori tanulmányai előtt tartózkodott-e külföldön, egyetemi tanulmányok, illetve munka céljából.

6. ábra. Tanult-e vagy dolgozott-e külföldi egyetemen?

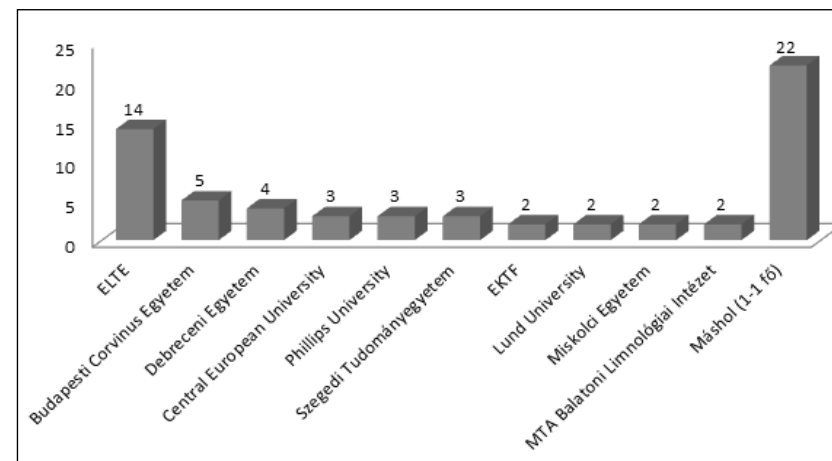
Az adatközlők jelentős hányada (40%) igennel válaszolt, ami jelzi a célcsoport mobilitási hajlandóságát. Arra a kérdésre, hogy konkrétan hol tanult külföldön a következő válaszokat kaptuk (7. ábra).

A 64 igen választ megjelölők közül a legtöbben magyarországi egyetemen vagy kutatóintézetekben tanultak/dolgoztak. A legtöbben (14) az ELTE-n, a Budapesti Corvinus Egyetemen (5), a Debreceni Egyetemen (4), a Közép-Európai Egyetemen (Central European University)(3), a Szegedi Tudományegyetemen (3) tanultak vagy dolgoztak.

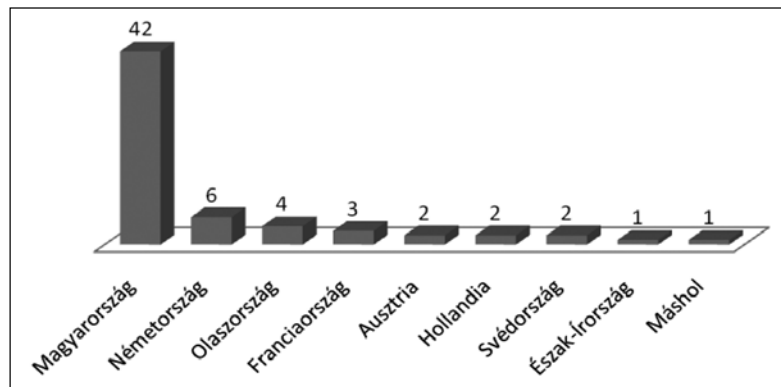
A nem magyarországi intézmények közül a Phillips University-n 3-an tanultak/dolgoztak, és 2-en a Lund University-n.

A 8. sz. ábrán országok szerint is láthatjuk azt, hogy a válaszadók – vélhetően – a különböző mobilitási programokon keresztül mely országokat látogatták meg külföldi tanulás/kutatás céljából. Magyarország után a legnépszerűbb Németország, amelyet Olaszország, majd Franciaország követ. További 2-2 fő tanult Ausztriában, Hollandiában és Svédországban. A célország kiválasztása véleményünk szerint szoros összefüggésben áll egyrészt azzal az igénnyel, hogy magyar nyelven lehessen tanulni/kutatni, másrészt pedig az idegen nyelvek ismeretével. Ezt a későbbiekben még tárgyalni fogjuk. Az eddig kissé homályosan megfogalmazott „külföldi tanulás/munka” célját a következő ábrán részletesen ismertetjük:

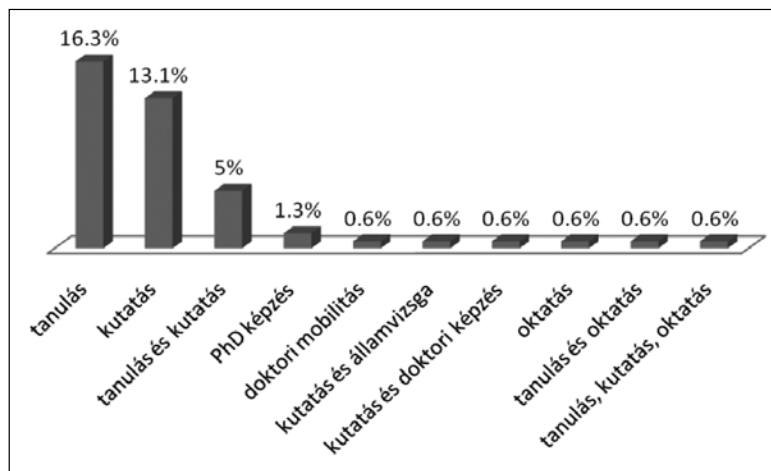
7. ábra. Melyik külföldi felsőoktatási intézetben/kutatóintézetben tanult/dolgozott (64 fő)?

8. ábra. Melyik ország egyetemén tanult vagy dolgozott?

9. ábra. A külföldi mobilitás célja

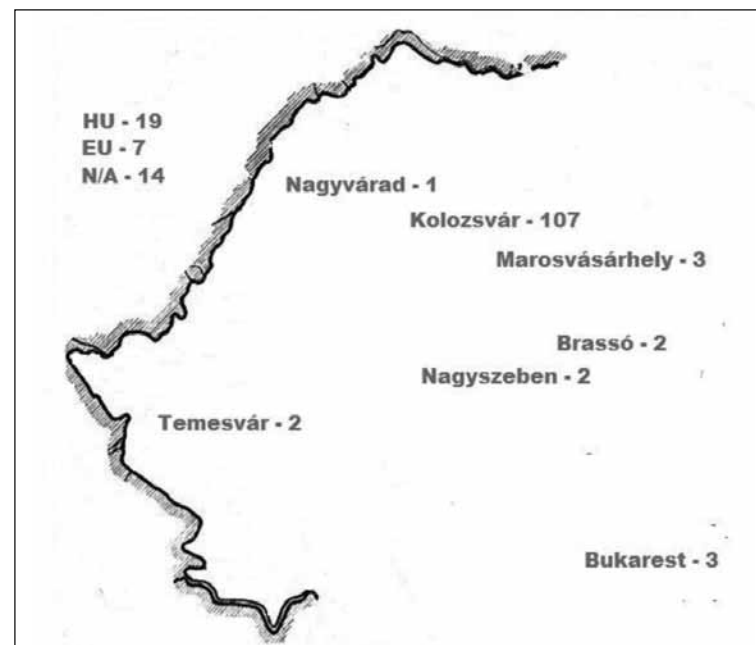

A legtöbbször előforduló válaszokból kitűnik, hogy a mobilitás oka leggyakrabban a tanulás (26 fő), a kutatás (21 fő), vagy pedig e két cél párhuzamos megvalósítása, tanulás és kutatás (8 fő). Ez összesen 55 főt jelent az összes válaszoló (63 fő) közül. Azt a következtetést vonhatjuk le, hogy néhány esettől eltekintve, amikor oktatási céllal zajlott le a mobilitás, az esetek többségében tanulási vagy kutatási céllal történt a kiutazás. Ez minden mobilitási programra vonatkozott, amelyben a múltban, egyetemi és/vagy magiszteri tanulmányaik során, vagy a dok-

tori képzésben részt vettek. Magyarország szerepe kiemelkedő a doktoranduszok mobilitása tekintetében, hiszen a kutatásban vizsgált alanyok 17,8%-a végezte külföldön a tanulmányait a doktori képzés előtt. A külföldön folytatott tanulmányok csupán 26,9% történt magyarországi területen kívül. A doktori iskola esetében a Magyarországon folytatott tanulmányok aránya tovább nő 28,8%-ra.

A kutatás során rákérdeztünk, hogy Magyarországon hol folytatták tanulmányaikat, hol voltak kutatni, részképzésen tanulmányaik során. Az eredményekből kimagaslik Budapest domináns szerepe (a válaszolók 54,5%-a választotta), a fennmaradó hallgatók (34,1%) főleg Kelet-Magyarország nagyobb egyetemi városaiban voltak, nagyrészt Debrecenben (11,4%). Ez az eredmény a földrajzi közelségnek tudható be. A külföldön tanuló válaszadóink 97,9%-a Magyarországon tanul. Az adatokból két város emelkedik ki jelentősen: Budapest (45,7%) és Debrecen (28,3%).

2. térkép. A doktoranduszi státust megelőző legutolsó tanulmány helyszíne

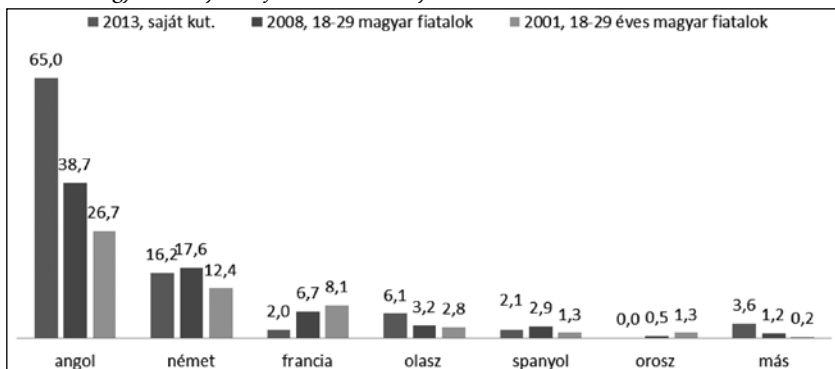

Világos, hogy Magyarország a doktoranduszok mobilitásának elsőrendű célországa, amelyben nyilván szerepet játszik a közös nyelv is. Kérdés azonban, hogy az államnyelv-, illetve az idegennyelv-tudás milyen szerepet játszik a doktori tanulmányok során egy erdélyi kutató vagy a felsőoktatásban integrálódó doktorandusz számára. Az adatainkból kiderült, hogy csupán 12,9% érzi úgy, hogy nehézségekbe ütközik a román nyelv használatánál. A fennmaradó 87% a magyar mellett román nyelven kiválóan vagy jól el tud boldogulni.

3. térkép. Oktatás, kutatás, munka miatt Magyarországon tartózkodó doktoranduszok

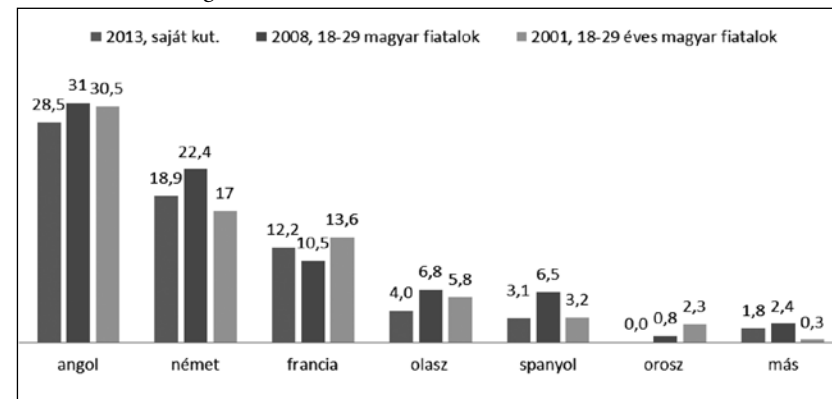

10. ábra. Egy adott nyelvet jól beszélők aránya a válaszadóink között

Válaszóinkról elmondhatjuk, hogy a legtöbbször (65%) jól ismeri az angol nyelvet, de egy jelentős réteg, további 28,5% nem beszél jól, ugyanakkor meg tudja értetni magát angol nyelven. Ez a két adat a minta 93,5%-át jelenti. 2001-ben az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzetéről készült kutatás alapján³³ a 18-29 évesek között az említett két arány 57,2%, illetve 69,7% volt.

11. ábra. Egy adott nyelvet ismerők aránya, amelyet nem beszélnek jól, de meg tudják értetni magukat

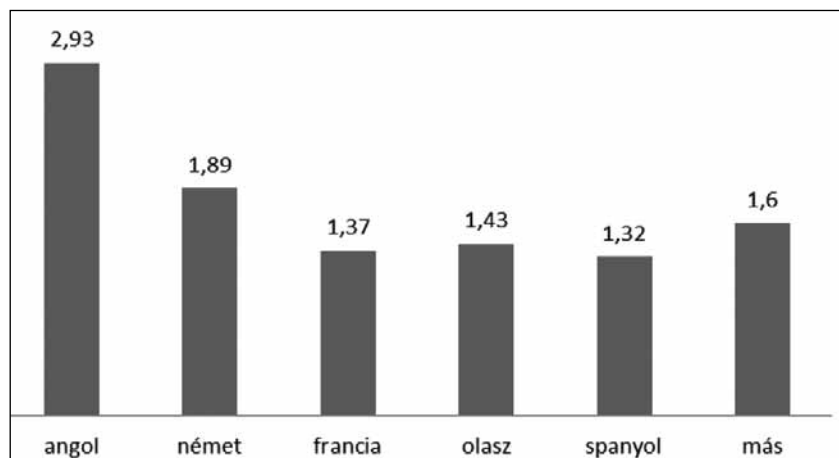
A német, francia sorrend megegyezik a magyar iskolák nyelvtanulási szokásaival, az olasz és a spanyol nyelv presztízse az utóbbi évtizedben nőtt meg (részben az Olaszországba és Spanyolországba kiáramló vendégmunkások révén és a médiafogyasztási szokások miatt). A már említett 2001-es és 2008-as kutatásokból kiderül, hogy az olasz és a spanyol nyelvet ismerő erdélyi magyar fiatalok aránya 2001-ben: 8,6% és 4,5%, 2008-ban 10% és 8,4% volt. Míg az olasz nyelv esetében mi is hasonló arányt mértünk, addig a spanyol nyelv esetén az ifjúságkutatásból származó adat majdnem kétszerese a doktoranduszok körében mért nyelvtudásnak, ez a különbség is igazolja, hogy a felsőoktatásból kimaradt fiatalok egy része rövidebb-hosszabb távon munkát vállalnak Olaszországban, Spanyolországban, így jobban elsajátítják ezeket a nyelveket.

³³ Kiss Tamás – Barna Gergő – Sólyom Zsuzsa, i.m.

Az idegen nyelvek ismeretének mértékéről a következő ábránk ad átfogó képet. Amennyiben a nyelvismeretet egy 4 fokú skálára vetítjük, akkor a válaszadóink nyelvismerete az angol nyelvből a legerősebb, míg a spanyol nyelvet beszélők ismerik a legkevésbé az általuk megjelölt nyelvet.

Az idegen nyelvtudás magas mértékéhez nagyban hozzájárul a képzés nyelve is. A válaszadóink 16,9%-a angol, míg 3,8%-a német nyelven folytatja a tanulmányait.

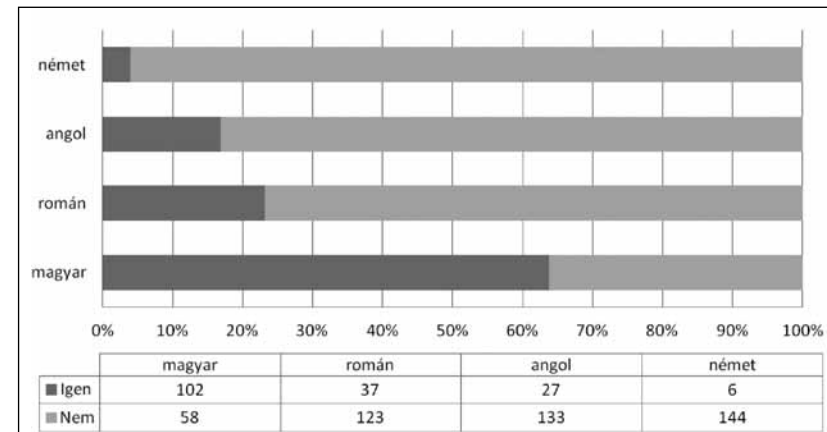
12. ábra. Az idegen nyelvet beszélők mennyire ismerik jól az adott nyelvet?

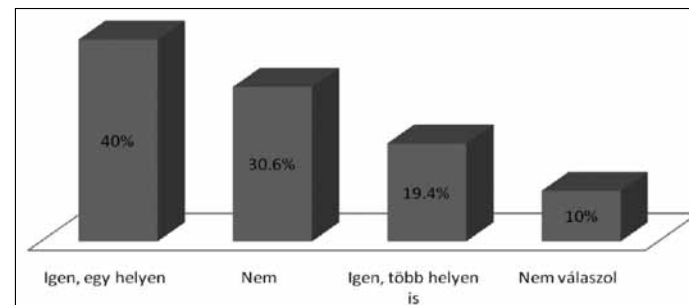
A doktori tanulmányok mellett folytatott munkáról, annak helyéről is megkérdeztük adatközlőinket. A következőkben ezeket az adatokat mutatjuk be.

A válaszadók egyharmada nem dolgozik sehol a doktori tanulmányai mellett. Valamivel kevesebb mint fele (44,44%) egy helyen dolgozik, azonban egyötödük több helyen is dolgozik.

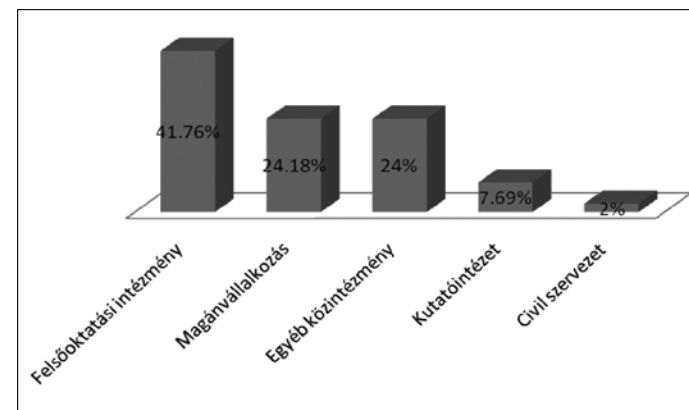
13. ábra. A képzés nyelve

14. ábra. Dolgozik-e a PhD képzés mellett?

15. ábra. Intézmény, ahol dolgozik

Arra vonatkozóan, hogy milyen intézményben dolgoznak, azt a nem meglepő választ kaptuk, hogy nagyon magas arányban (41,76%) vannak a doktoranduszok között a felsőoktatási intézmények alkalmazottai. Egyötödük magánvállalkozásnál, hasonló arányban egyéb közintézménynél, és kevesebb mint egytizedük kutatóintézetben dolgozik. Legkisebb arányban (2,2%) civil szervezeteknél dolgoznak a doktoranduszok.

5. Összefoglaló következtetések

Az ismertetett on-line kérdőíves kutatás megvalósításának legnagyobb nehézsége a romániai magyar doktoranduszok magas száma, illetve a doktoranduszok intézményi hovatartozására vonatkozó nem megbízható előzetes ismereteink voltak. A romániai magyar nemzetiségű doktoranduszokról tudjuk ugyanis, hogy helyhez kötötten a legtöbben Kolozsváron, a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen tanulnak, de a más egyetemen tanuló doktoranduszokról igen kevés adatot tudunk, emiatt nehezen is tudtuk elérni őket. A statisztikai adatok szerint Magyarországon 210 román állampolgársággal rendelkező hallgató tanul a doktori képzésben, őket részben sikerült elérni a kutatás során.

A kérdőív kitöltői között kifejezetten magas a nők aránya (2/3), aminek magyarázata lehet a nők magas aránya a felsőoktatásban. A kérdőív kitöltőinek kor szerinti megoszlása igen változatos, ezek közül is a legnépesebb korcsoport az 1981-1985 közötti korosztály (a válaszadók 40%-a). Ennek okaként a fiatal életkor meghosszabbodását, illetve a tanulási időszak kitolódását azonosíthatjuk. Ezt erősíti meg a kitöltők családi állapota is, ugyanis a legnagyobb arányban a nőtleneket és hajadonokat (40%) találjuk. A válaszadók egyharmada házasságban, további 13,1%-a pedig élettársi kapcsolatban él.

A szülők legmagasabb iskolai végzettsége alapján nagyon kevés az a válaszadó, akinek egyik vagy mindkét szülője rendelkezik tudományos fokozattal, de relatíve magas a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya: az apák egyötöde, az anyák egynegyede végzett egyetemet. Ez

ugyanakkor azt is jelenti, hogy a válaszadók nagy többsége elsőgenerációs értelmiségi, vagyis a társadalmi mobilitás eszközeként is azonosíthatjuk a felsőoktatásban való részvételüket, illetve a doktori fokozatszerzésre irányuló törekvéseiket.

A válaszadók 40%-a vett részt eddigi tanulmányai során mobilitási programokban, és ezt majdnem kizárólag tanulás vagy kutatás céljából tették. Ebben a tekintetben Magyarország a legvonzóbb célország. Emellett jellemző rájuk egy idegen nyelv ismerete, illetve a nagy többségüknek nem okoz problémát az államnyelven való boldogulás sem, így előreláthatólag képesek lesznek a romániai és magyarországi tudományos közegbe is integrálódni. A doktori képzésben való részvétel mellett a válaszadók 60% dolgozik, közülük sokan egyszerre több munkahelyen is. A doktoranduszok elsősorban (44%) felsőoktatási intézményekben, illetve hasonló arányban (20%) magánvállalkozásoknál és a közzsférában is dolgoznak. Kutatóintézetben a doktoranduszok egytizede dolgozik. Az adatok tükrében azt mondhatjuk, hogy a doktoranduszok több mint fele dolgozik szűken vett szakmájában (a felsőoktatásban vagy kutatóintézetekben), a többiek valószínűleg nem teljesen szakmájukban helyezkedtek el, illetve megkockáztatjuk azt is, hogy túlképzettek ahhoz a munkakörhöz, amelyet ellátnak. Az doktori tanulmányok mellett végzett munkával járó leterheltségnek az alábbi következményei lehetnek: ahol (pl. magyarországi doktori képzésben) van lehetőség a halasztgatásra, ott kitolódik a fokozatszerzés időintervalluma, míg ahol erre nincs lehetőség (például Romániában a POSDRU-s támogatással járó ösztöndíjak esetén 3 év alatt sorra kell kerülnie a doktori fokozat megszerzésének, ellenkező esetben a szankció az ösztöndíj teljes, kamatos visszafizetése), ott a disszertáció elkészítése igen megfeszített tempóban történik.